

Мар'яна ГДАКОВИЧ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3755-4501>

кандидатка філологічних наук,
доцентка, доцентка кафедри мовної підготовки,
Львівський державний університет внутрішніх справ
(Львів, Україна)
gdakovych@gmail.com

УДК 070:7](477)''19''(049.32)

**МИСТЕЦЬКА ПРЕСА
ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН
І СВІДОК ЧАСУ**

Середа О. У полоні арту: українська мистецька преса
Галичини міжвоєнного двадцятиліття. Львів, 2023. 364 с.

DOI 10.37222/2786-7552-2025-7-9

Українське культурно-мистецьке життя 20–30-х рр. XX ст., яке розгорталось в різних державах і різних соціокультурних обставинах, є багатогранним і поліаспектним явищем. Недарма цей період вважають одним із найцікавіших етапів розвитку національної культури, відповідно, культурні процеси окресленого періоду неодноразово привертали увагу дослідників. Натомість мистецька періодика Галичини 20–30-х рр. XX ст. як окремий культурний феномен досі не була об'єктом спеціальних наукових студій. Цю лакуну заповнює монографія Оксани Середи «У полоні арту: українська мистецька преса Галичини міжвоєнного двадцятиліття».

У полі дослідницького зору авторки – 45 часописів мистецької тематики, які виходили в Галичині впродовж 1920–1939 рр.; їх класифіковано у п'ять груп: літературно-мистецькі часописи (18 видань), журнали з пластичного мистецтва (8 видань), театральні журнали (7 видань), часописи з кіно- та фотомистецтва (5 видань), музичні журнали (7 видань).

Монографія О. Середи має послідовну та логічну структуру: передмову, чотири розділи, післяслово, перелік ілюстрацій, покажчик імен та часописів.

У першому розділі «На світанку» авторка обґрунтовує актуальність дослідження й аналізує появу й становлення мистецької періодики в Галичині на початку ХХ ст. як нового окремого типу видань та як передумову для подальшого розвитку мистецької преси.

У другому розділі «У мистецькому калейдоскопі» О. Середа подає ґрунтовний аналіз мистецької періодики Галичини у 20–30-х рр. ХХ ст. відповідно до запропонованої вище жанрово-видової класифікації. Авторка досліджує типологію мистецьких видань, трансформацію їхнього формату (особливо це стосується літературно-мистецьких часописів, які з вимогами часу переходили у громадсько-літературно-мистецькі або й громадсько-літературні), їхнє значення у формуванні культурного простору, а також взаємодію з соціальними, політичними процесами та мистецьким життям. Відзначимо, що дослідниця ретельно описує не лише діяльність довготривалих часописів («Вістник», «Кіно», «Нова хата», «Світло й Тінь»), а й часописів-ефемерид, які ледь «встигали затріпотіти своїми паперовими крильцями, як падали долілиць на першому–другому числі» («Вість», «Карби», «Мистецтво і Культура», «Музичний Вістник», «Світ», «Стежа», «Театр»).

Важливими для комплексного вивчення періодики є також відомості про історію та редакційні плани часописів, які так і не вийшли в світ через різні суспільно-політичні обставини («Кремені» (1929), «Мистецьке слово» (1936), «Релігійне Мистецтво» (1938 р.) та про пресодруки, що, ймовірно, були видані, однак їх віднайти не вдалося («Мистецтво і Культура (1930), «Радіо–Кіно–Фото» (1931–1932), «Рекорди: Кіно–Фото–Радіо–Спорт–Шахи» (1931). Ці та інші не відомі широкому загалу окрушини тогочасного культурного й видавничого життя завдяки рецензованій монографії стали цінними фактами наукового та культурологічного дискурсу.

Третій розділ «Куди йдемо?» присвячено проблемі пошуку мистецькими виданнями свого місця в культурному житті українства та шляхів розвитку українського мистецтва в умовах

бездержавності. Преса не лише реєструвала факти навколишньої дійсності, а й виконувала роль своєрідного «культурного щоденника», або й часто сама виступала «культурним мотором» своєї доби. Мистецькі часописи ставали майданчиком для обговорення нових ідей, стилів і течій, сприяли виникненню публічного діалогу між митцями, критиками та аудиторією. У галицькій мистецькій пресі точилися гострі дискусії щодо з'ясування завдань і призначення мистецтва. Можна чітко окреслити три основні ідейно-естетичні напрями мистецької критичної думки Галичини: радянофільського (репрезентували часописи «Вікна», «Жива Сцена», «Критика», «Масовий Театр», «Нові шляхи»), ліберально-модерністського («Карби», «Література й Мистецтво», «Мистецтво», «Назустріч») і націоналістичного («Вістник», «Дажбог», «Напередодні», «Обрії», «Хрест Меча»). Дистанціюватися від дискусій, як простежила авторка, не могло собі дозволити жодне із міжвоєнних видань, навіть якщо редакція декларувала його незаангажованість, бо українське суспільство було ідеологізованим у той час, а іншим у час бездержавності воно й не могло бути. У розділі подано нові тенденції розвитку культурного життя 1930-х рр., зокрема зацікавлення українським народним мистецтвом як підоймою національної ідентичності, наголошено на значенні публікацій мистецьких часописів в усталенні панівних/модних віянь. Також звернено увагу на вектори розвитку театрального, музичного, фото- та кіномистецтва крізь призму спеціалізованих видань («Аматорський Театр», «Кіно», «Мистецтво», «Мистецтво і Культура», «Літопис Національного Музею», «Світло й Тінь», «Українська Музика»).

У четвертому розділі «Звитязці мистецької преси» авторка презентує 125 нарисів про діячів мистецької періодики міжвоєння. Стислі й водночас інформативні шкіци про видавців, редакторів, журналістів, дописувачів часописів ознайомлюють читачів монографії із біографіями та зацікавленнями авторів мистецької преси, увиразнюють їхню складну, часто подвижницьку місію як рушіїв культурного поступу українства. Попри те, чимало з них досі залишаються маловідомими, а то й зовсім неприсутніми в інформаційному полі.

Вважаємо, що структура монографії дала змогу авторці реалізувати поставлене наукове завдання й досягти мети –

дослідити українську мистецьку пресу Галичини 1920–1930-х рр. як своєрідний феномен – культурний, духовний, політичний, історичний, але передусім людський. Попри цензурні обмеження, скрутні економічні умови діяльності, мистецька преса міжвоєнної відіграла важливу освітню роль, визначала напрями руху митців, сприяла формуванню професійних кіл митців і критиків.

Однією з ключових переваг книги О. Середи є її між-дисциплінарний підхід: поєднання медіазнавства, культурології, історії мистецтва та історії журналістики. Авторка не лише описує видання, а й аналізує редакційну політику, дискурсивні стратегії, зміни форматів, візуальну риторичку та особливості функціонування мистецької преси в міжвоєнний період. Дослідниця демонструє глибоке знання джерел, зокрема архівних матеріалів, опублікованих документів, епістолярної спадщини, мемуарної літератури та публікацій тогочасної української преси.

Хочемо відзначити як особливий позитивний момент авторський стиль дослідниці: мова монографії – академічна, водночас стиль авторки живий, цікавий, без надмірного теоретизування й «псевдонаукового сленгу»; відтак пропоноване видання доступне для широкого кола читачів: від науковців-дослідників до студентів. Назви розділів монографії та назви біографічних нарисів своєю афористичністю не лише окреслюють проблематику аналізованого матеріалу, а й розкривають журналістський хист авторки і її майстерне володіння словом.

У монографії вміщено значний ілюстративний матеріал (фотопортрети в біографічних есеях, світлини з редакцій, фотографії мистецьких колективів, відбитки обкладинок і сторінок часописів), завдяки якому рецензоване дослідження стає багатовимірним ресурсом – своєрідною мініенциклопедією тогочасного мистецького життя Галичини, праця може слугувати довідником для студентів, практиків арт-журналістики, мистецтвознавців.

Отже, монографія Оксани Середи «У полоні арту: українська мистецька преса Галичини міжвоєнного двадцятиліття» є вагомим внеском у дослідження української мистецької періодики. Вона стане у пригоді історикам, журналістам, культурологам і всім, хто цікавиться історією українського мистецтва та історією української преси.

Mariana Hdakovych

PhD in Philology,
Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Language Skills Training
of Lviv State University of Internal Affairs
(Lviv, Ukraine)

**THE ART PRESS
AS A CULTURAL PHENOMENON
AND A WITNESS OF ITS TIME**

Sereda, O. Captive of Art: The Ukrainian Art Press of Galicia in
the Interwar Period. Lviv, 2023. 364 pp.